

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

*Грущинська Н.М., д.е.н., доцент, професор кафедри міжнародної економіки і економічної дипломатії,
Дипломатична академія України при МЗС України, м. Київ, Україна*

Конкурентоспроможність є комплексною категорією, її переваги остаточно реалізуються через торгівлю, але базис конкурентних переваг створюється на всіх ланках суспільного виробництва, у т. ч. значною мірою за рахунок структурної перебудови і дієвої промислової політики.

Безумовно, жодна з країн, навіть найрозвинутіша, не ставить за мету досягнення ефективної конкуренції в усьому спектрі продукції, яку вона може потенційно виробляти. Пріоритет надається лише тим секторам економіки, які мають реальні умови для отримання конкурентних переваг на світовому ринку. Для України, щоб запобігти нераціональному використанню національних ресурсів у процесі структурної перебудови, особливо актуальним є визначення саме таких галузей і створення дієвого механізму підтримки пріоритетних виробників та вдосконалення на цій основі структури виробництва.

Головними причинами невисоких показників конкурентоспроможності національної економіки є відсутність в Україні нового модернізованого, інноваційного обладнання, нових технологій, що дало б змогу значно покращити якість продукції, її конкурентоспроможність на українському та міжнародних ринках, збільшити швидкість випуску продукції, зменшити витрати на брак і робочу силу, знизити забруднення навколишнього середовища, продовжити життєвий цикл товару.

Відсутність чіткої програми структурної перебудови національної економіки і, особливо, її матеріального сектору залишається нині фактором, що постійно підживлює середовище для кризових явищ. Крім того, слід розрізняти загальну тенденцію до конкурентоспроможності національної економіки і можливість отримати конкурентні переваги в окремих галузях та виробництвах. У першому випадку це має бути стратегічна лінія державної політики взагалі, у другому йдеться про визначення пріоритетних галузей, виробників і видів продукції, які вже мають або можуть отримати найближчим часом певні конкурентні переваги через наявність в ній країні необхідних сприятливих умов, тобто про предмет промислової політики. Відповідно до цього повинні розподілятися ресурсні можливості держави та її окремих галузей. Інакше кажучи, визначення конкретних заходів щодо підвищення якості і конкурентоспроможності продукції та їх фінансування має забезпечувати максимально ефективне використання наявних ресурсів.

Свого часу конкурентоспроможність держави значною мірою залежала від наявності у неї трьох основних факторів виробництва — природних ресурсів, трудових ресурсів та капіталу. З розвитком виробництва і технічним прогресом

конкурентоспроможність стали визначати фактори вищого рівня, т. зв. розвинуті. Це насамперед інфраструктура країни, її науковий потенціал, рівень освіти населення тощо. Однак визначальну роль у створенні конкурентних переваг відіграють спеціалізовані фактори, спеціальна інфраструктура, спеціальні знання у вигляді науково-технічних баз даних по окремих галузях і виробництвах, наявність фахівців відповідного профілю знань тощо.

Світовий досвід свідчить, що наявність факторів виробництва є важливою, але недостатньою умовою успішної конкуренції. Для цього ще потрібен певний попит на продукцію, зокрема, вимогливі споживачі, конкурентоспроможні постачальники і суміжники, сумлінне ведення конкуренції, відповідна стратегія підприємств щодо їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності. Практична відсутність конкуренції на внутрішньому ринку, його незначна місткість і патологічна невибагливість українських споживачів не дають змоги створити належні умови для зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Національні економіки, яким вдалося розвинути внутрішні інноваційні можливості щодо швидкої адаптації і відновлення, матимуть конкурентні переваги, стабільні в довгостроковому періоді. Це передбачає відмову від надмірної залежності від дешевої і відносно некваліфікованої праці як джерела конкурентоспроможності на користь підготовки робочої сили, збільшення зусиль щодо впровадження і поширення технологічних інновацій для підвищення ефективності використання факторів виробництва. Адже виграш від інновацій отримують ті країни, які створюють відповідні можливості. Цільовий розвиток потенціалу національної економіки залежить від постійного поліпшення і модернізації всіх сегментів національної економіки. Однак реалізація завдань такого рівня потребує прозорості інструментів, комплексності і стратегічної орієнтації інноваційної та структурної політики держави.

На початку 90-х років вихід економіки України із затяжної кризи і перші ознаки поживавлення економічної активності сприяли економічному зростанню і формували моделі для забезпечення його сталої динаміки. Такою моделлю було визначено інвестиційно-інноваційну. Ця модель була покликана забезпечити завершення структурної перебудови економіки і прискорення темпів її зростання, досягнення високої конкурентоспроможності на світовому ринку шляхом збільшення експорту високотехнологічної продукції.

Підсилення конкурентних позицій в опорних галузях переробної промисловості може бути досягнуто тільки за умов істотного збільшення інвестиційних можливостей і нагромадження інноваційного потенціалу. Інвестиції взагалі мають домінантне значення для галузей з підвищеною капіталоемністю, де економічні показники їх діяльності, власне ефективність, суттєво залежать від масштабів виробництва. Враховуючи, що в Україні переважна більшість галузей відповідає саме цим критеріям, проблема пошуку інвестиційних ресурсів набуває надзвичайного значення.

Сучасний етап ринкової трансформації економіки України характеризується погіршенням її галузевої структури та інвестиційним спадом, що матиме довгострокові негативні наслідки для економічного зростання. Розвиток економіки країни, який має

ґрунтуватися на інноваційному розвитку, уповільнюється, що повертає Україну до другого, третього технологічного укладу, проте дає шанс на прогресивний активний розвиток, який буде обумовлений новою моделлю розвитку національної економіки. Модель спеціалізації економіки України має ґрунтуватися на моделі інноваційного розвитку, впливі факторів ендogenous зростання, використанні наявних факторів виробництва та бути направленою на модернізацію національної економіки. З огляду на це, модель ендogenous зростання є актуальною для економіки України, а закритість може призвести лише до погіршення ситуації.

Відповідно, пріоритетним стратегічним завданням держави мають стати стимулювання та підтримка інноваційного процесу, розвиток високих, а також орієнтованих на споживача технологій. Фундаментальним питанням для України є зменшення індустріального навантаження на природу, прискорене впровадження ресурсо-, особливо енергозберігаючих, технологій.

Визначального характеру в сучасному світі набуває розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій. Принциповими стратегічними перспективами є формування в Україні відкритого інформаційного суспільства, інтеграція до світового інформаційного простору. Водночас впровадження надбань всесвітньої інформаційної революції має супроводжуватися збереженням національних рис, традицій та самоідентичності українського суспільства, що цілком відповідатиме загальносвітовій тенденції. Зміни в українській економіці мають вирішити два фундаментальні завдання: здійснити постіндустріальний структурно-технологічний ривок та значно підвищити ефективність економіки.

Перше завдання вимагає активного державного сприяння великим високотехнологічним підприємствам, його реалізація повинна стати одним із найбільших державних пріоритетів. Відповідно, Україні необхідна потужна державна інвестиційна політика. Цілями цієї політики повинні стати мобілізація внутрішніх ресурсів й залучення зовнішніх інвестицій з подальшим їх спрямуванням на реструктуризацію і технологічне оновлення промисловості, інноваційне інвестування, розвиток сучасної постіндустріальної інфраструктури.

В Україні необхідні відновлення та збереження протягом тривалого часу централізованого перерозподілу коштів, а також цільових державних капіталовкладень до стратегічних галузей та перспективних сучасних виробництв згідно з чітко визначеними пріоритетами. Політика «пріоритетних виробництв» та «інноваційних інвестицій» або, інакше кажучи, «селективна стратегія», на першому етапі має ґрунтуватися на комплексі державних заходів, таких як довгострокові преференційні кредити централізованого «фонду реконструкції», прямі державні інвестиції, примусове спрямування частки інвестиційних ресурсів банків, пільгове оподаткування та амортизаційна політика тощо.

Вирішення другого фундаментального завдання — значного підвищення ефективності економіки — вимагає надати свободу й простір для підприємств, здійснити демонополізацію економіки та встановити жорсткий контроль за природними монополіями. Рівноправність у світовому поділі праці та світовій торгівлі

визначається насамперед доступом України до світових ринків збуту промислової й, особливо, високотехнологічної продукції. Фундаментальне значення має геоелекономічний підхід до розвитку економіки — стратегія входження України до світових виробничих центрів. У цій сфері також визначальною є роль держави, а реалізація цієї стратегії — одним із найважливіших завдань державної зовнішньої політики.

Україна також має прагнути ефективного співробітництва з іноземними корпораціями та капіталом у галузі розроблення та практичного застосування високих технологій. Одним із головних пріоритетів держави в її міжнародній діяльності має бути максимальне сприяння інноваційному розвитку України, а головним критерієм доцільності іноземних інвестицій — модернізація технологій та впровадження ефективного менеджменту на українських підприємствах.

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ ТА РОЗВИТОК МАШИНОБУДУВАННЯ

Губарева І.О., к.е.н, доцент, с.н.с., НДЦ ІПР НАН України, м. Харків, Україна

Машинобудування – одна із провідних галузей світової економіки, яка визначає її науково-технічний розвиток і щорічно збільшує обсяги виробництва. Лідерами по випуску і експорту машинобудівної продукції у світі є ціла низка країн ЄС: Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди, Великобританія та інші. Країни Митного Союзу і Україна значно їм поступаються.

Оцінка масштабності та значущості машинобудування для економіки України наведена в табл. 1:

Таблиця 1

Оцінка масштабності та значущості машинобудування для економіки України

Показник	Од. вим.	Рік	
		2007	2012
Питома вага машинобудування в ВВП	%	5,9	5,4*
Питома вага машинобудування в обсягах промислового виробництва	%	13,7	10,2
Питома вага машинобудування в експорті товарів з країни	%	17,2	19,3
Питома вага машинобудування в імпорті товарів в країну	%	32,7	26,5
Питома вага машинобудування в чисельності працюючих в економіці	%	6,0	5,5
Питома вага машинобудування в чисельності працюючих в промисловості	%	20,9	21,2

* - 2011 р.